

SỬ DỤNG GIÁ TRỊ VĂN HOÁ ĐỊA PHƯƠNG ĐỂ TỔ CHỨC HOẠT ĐỘNG TRẢI NGHIỆM CHO HỌC SINH TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ Ở TRƯỜNG PHỔ THÔNG DÂN TỘC NỘI TRÚ VÙNG TÂY BẮC

TS. Chu Thị Mai Hương¹, ThS. Dương Thị Đạt²

Tóm tắt: Phát triển con người toàn diện và xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc được coi là sức mạnh nội sinh, động lực phát triển đất nước. Sử dụng các giá trị văn hoá địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm trong môn Lịch sử cho học sinh dân tộc nội trú vùng Tây Bắc chính là hoạt động giáo dục cần thiết nhằm thực hiện mục tiêu trên của Đảng. Bằng phương pháp nghiên cứu lí thuyết, phương pháp điều tra, khảo sát và thực nghiệm sư phạm, bài viết sẽ trao đổi một số vấn đề về cơ sở khoa học của hoạt động trải nghiệm; thực trạng việc tổ chức hoạt động trải nghiệm trong môn Lịch sử cho học sinh ở trường phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc; hình thức và biện pháp sử dụng giá trị văn hoá địa phương để tổ chức các hoạt động trải nghiệm cho học sinh trường phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc, góp phần nâng cao chất lượng môn Lịch sử ở cấp trung học phổ thông theo Chương trình môn Lịch sử năm 2022.

Từ khoá: hoạt động trải nghiệm, dạy học lịch sử, văn hoá địa phương, vùng Tây Bắc

1. MỞ ĐẦU

Bảo tồn và phát triển những giá trị lịch sử, văn hoá là nhiệm vụ quan trọng để xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Nghị quyết Trung ương V khoá VIII của Đảng khẳng định: “Di sản văn hoá là tài sản vô giá, gắn kết cộng đồng dân tộc, là cốt lõi của bản sắc dân tộc, cơ sở để sáng tạo những giá trị mới”. Định hướng phát triển đất nước giai đoạn 2021 – 2030 của Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng có nêu: “Phát triển con người toàn diện và xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc để văn hoá thực sự trở thành sức mạnh nội sinh, động lực phát triển đất nước”. Trên cơ sở quan điểm chỉ đạo của Đảng, Thủ tướng Chính phủ ban hành Quyết định số 79/2005/QĐ-TTg ngày 15/4/2005 về Chương trình hành động của Chính phủ thực hiện Nghị quyết số 37-NQ/TW về phương hướng phát triển kinh tế – xã hội và đảm bảo quốc phòng, an ninh vùng trung du và miền núi Bắc Bộ đến năm năm 2010, trong đó có nhiệm vụ trọng tâm là bảo tồn, phát huy bản sắc văn hoá dân tộc vùng Tây Bắc. Bộ Giáo dục và Đào tạo đã ban hành Chương trình giáo dục

¹ Trường Đại học Tây Bắc.

² Trường THPT Chiềng Sinh – tỉnh Sơn La.

phổ thông năm 2018 (sửa đổi, bổ sung năm 2022). Trong Chương trình giáo dục phổ thông mới, hoạt động trải nghiệm được thực hiện trong tất cả các môn học và hoạt động giáo dục, trong đó có môn Lịch sử. Việc khai thác và sử dụng các giá trị văn hoá truyền thống địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh phổ thông vùng Tây Bắc là một yêu cầu cấp thiết nhằm đáp ứng Chương trình giáo dục phổ thông.

Thực tiễn tổ chức hoạt động trải nghiệm trong môn Lịch sử ở một số trường phổ thông vùng Tây Bắc hiện nay vẫn còn tồn tại nhiều bất cập, hạn chế. Phần lớn giáo viên chưa xác định rõ mục tiêu, yêu cầu của việc tổ chức các hoạt động trải nghiệm, còn hạn chế trong xây dựng nội dung các hoạt động trải nghiệm, thiếu linh hoạt về các hình thức tổ chức. Thêm vào đó là tâm lí chán học, thờ ơ với các hoạt động trải nghiệm của rất nhiều học sinh, xuất phát từ phương pháp giảng dạy của giáo viên còn nặng về thuyết trình, truyền đạt kiến thức một chiều, bài giảng chưa sinh động, hấp dẫn để lôi cuốn học sinh đã khiến cho việc giảng dạy hoạt động trải nghiệm chưa có hiệu quả. Những hạn chế này sẽ ảnh hưởng đến việc thực hiện mục tiêu Chương trình giáo dục phổ thông nói chung và mục tiêu hoạt động trải nghiệm nói riêng.

Vùng Tây Bắc bao gồm 6 tỉnh (Lào Cai, Lai Châu, Yên Bái, Điện Biên, Sơn La, Hoà Bình) là địa bàn cư trú của nhiều dân tộc như Thái, Mông, Dao, La Ha, La Hủ, Cống, Cơ Lao,... Vậy nên, học sinh người dân tộc tại vùng Tây Bắc chiếm tỉ lệ cao trong tổng số học sinh cả nước. Tuy nhiên, do những đặc điểm về điều kiện sống, môi trường văn hoá, điều kiện kinh tế, những rào cản về ngôn ngữ, hạn chế trong nhận thức, tình trạng thiếu giáo viên, thiếu các hình thức và nội dung giáo dục đặc thù dẫn tới sự hạn chế trong tiếp cận giáo dục, làm giảm hiệu quả và lợi ích mà giáo dục có thể đem lại cho học sinh người dân tộc. Đây cũng là những nguyên nhân ảnh hưởng trực tiếp đến việc tổ chức các hoạt động trải nghiệm trong môn Lịch sử tại trường phổ thông gây ảnh hưởng đến chất lượng giáo dục chung ở vùng Tây Bắc và ảnh hưởng đến việc hoàn thành mục tiêu, yêu cầu của Chương trình giáo dục phổ thông 2018 của Bộ Giáo dục và Đào tạo.

2. NỘI DUNG

2.1. Cơ sở khoa học của việc sử dụng giá trị văn hoá để tổ chức hoạt động trải nghiệm

Hoạt động học tập thông qua trải nghiệm trực tiếp là hình thức giáo dục hiện đại. 30 “kinh nghiệm” học tập đã được thử nghiệm trên phạm vi quốc tế cùng với đó là việc xây dựng bộ công cụ để tổ chức hoạt động trải nghiệm. Đây là nghiên cứu có giá trị bởi những cách tiếp cận mới mẻ, khoa học và đầy tính sáng tạo, truyền cảm hứng cho người học (Colin Beard, 2010). Trong xu thế phát triển như vũ bão của cuộc cách mạng khoa học công nghệ, việc giáo dục không thể dựa vào các phương pháp giáo dục truyền thống, để nâng cao chất lượng, thúc đẩy sự tương tác, thay đổi hành vi của người học cần thực hiện hoạt động học tập dựa trên trải nghiệm, lấy trải nghiệm là trung tâm của quá trình học tập (Colin Beard, John P. Wilson, 2018).

Khám phá giá trị văn hoá dân tộc là những hoạt động trải nghiệm thú vị đối với học sinh, 121 hoạt động trải nghiệm hấp dẫn và kích thích tư duy học sinh theo các chủ đề văn hoá là nghiên cứu của nhóm tác giả Mark Pope, Joseph S. Pangelinan, and Angela D. Coker (Mark Pope, Joseph S. Pangelinan, and Angela D. Coker, 2011).

Học đi đôi với hành, học tập suốt đời là xu thế của giáo dục hiện đại, lí thuyết học tập trải nghiệm là nghiên cứu của David Kolb (David Kolb, 2014). Ngày nay, học không chỉ để biết và hiểu kiến thức mà còn phải biết vận dụng kiến thức vào cuộc sống, vì vậy năng lực giải quyết vấn đề, làm việc nhóm là những năng lực quan trọng, cần thiết của học sinh trong học tập. Hoạt động trải nghiệm qua dự án là biện pháp nhằm phát triển những năng lực trên. Thông qua dự án, học sinh biết thu thập dữ liệu bằng hoạt động cụ thể như ghi nhật kí, quay video, ghi âm, chụp ảnh,... Học sinh tiến hành trao đổi thông tin, đánh giá và tìm giải pháp cho vấn đề (Douladeli Efstratia, 2014).

Quan niệm về “trải nghiệm” được nhiều nhà nghiên cứu quan tâm và đưa ra các định nghĩa khác nhau: Trải nghiệm là bất kì một trạng thái có màu sắc xúc cảm được chủ thể cảm nhận, trải qua, đọng lại thành bộ phận trong đời sống tâm lí của từng người (*Từ điển Bách khoa Việt Nam 4*, 2005, tr.515). Hoặc trải nghiệm là quá trình cá nhân được trực tiếp tham gia và trải qua các hoạt động thực tiễn của cuộc sống từ đó hình thành những kinh nghiệm, những xúc cảm tích cực hướng tới phát triển năng lực cá nhân (Nguyễn Thanh Thuý và cộng sự, 2022). Hoạt động trải nghiệm trong giáo dục là quan điểm dạy học mà trong đó học sinh được tham gia vào các tình huống lí thuyết và thực hành, từ đó tích lũy thêm những kinh nghiệm trong thực tiễn để hình thành và phát triển năng lực. Bản chất của hoạt động trải nghiệm là hoạt động giáo dục được tổ chức theo con đường gắn lí thuyết với các hoạt động thực hành, thực tế, tạo cơ hội cho người học phát triển niềm tin, tình cảm, năng lực (Nguyễn Thanh Thuý và cộng sự, 2022).

Như vậy, trải nghiệm trong dạy học là những hành động có mục đích, nội dung, phương pháp rõ ràng. Trong quá trình giáo dục, học sinh được trực tiếp tham gia vào các hoạt động trải nghiệm khác nhau với tư cách là chủ thể của hoạt động. Giáo viên đóng vai trò là người tổ chức, hướng dẫn, hỗ trợ học sinh. Hoạt động trải nghiệm không thể tách rời nội dung kiến thức với những hoạt động thực tiễn của con người trong xã hội nhằm rèn luyện các kĩ năng, năng lực, phẩm chất, tinh thần học tập tích cực, sáng tạo của học sinh.

Văn hoá là biểu hiện của phương thức sống của con người, là tổng hoà mọi giá trị của con người (Hồ Sĩ Quý, 1999), văn hoá luôn là bề dày của trầm tích, sự lắng đọng thành quả hoạt động sống của lớp lớp những con người trong quá trình phát triển (Nguyễn Thị Phương Thảo, 2022). Giá trị văn hoá là sự kết tinh, là yếu tố cốt lõi của văn hoá (N.M.T. Nguyen, 2017), giá trị văn hoá luôn ẩn tàng trong bản sắc văn hoá, di sản văn hoá, biểu tượng, chuẩn mực văn hoá (T.T. Bui, 2019). Giá trị văn hoá truyền thống là những gì được chắt lọc và kết tinh thành truyền thống của mỗi dân tộc, được cộng đồng lựa chọn tạo nên bản sắc của dân tộc và được truyền từ đời này qua đời khác (N.M.T. Nguyen, 2017).

Giá trị văn hoá truyền thống của các dân tộc địa phương vùng Tây Bắc bao gồm: thiết chế bản mường trong tổ chức đời sống, các lễ hội truyền thống, phong tục, tập quán, tín ngưỡng dân gian, không gian và kiến trúc nhà ở truyền thống, văn nghệ dân gian và nghệ thuật âm thực, trang phục truyền thống, nghề thủ công truyền thống,...

Một số hình thức tổ chức các hoạt động trải nghiệm có sử dụng giá trị lịch sử, văn hoá địa phương vùng Tây Bắc như: sinh hoạt câu lạc bộ, tổ chức các trò chơi, sân khấu hoá tương tác, tham quan, dã ngoại, hoạt động giao lưu, kết nối với bảo tàng tại địa phương để tổ chức các hoạt động trải nghiệm theo các chủ đề như: “Nhà tù Sơn La trong hệ thống nhà tù của thực dân Pháp”, “Tết trong nhà Nhâm Ngọ 1942”, “Tiểu sử cuộc đời hoạt động của Chủ tịch Hồ Chí Minh”, “Tinh thần Tô Hiệu”, “Nghệ thuật khèn của người Mông ở Mộc Châu”, “Lễ Hết Chá của người Thái trắng bản Áng, xã Đông Sang, huyện Mộc Châu”, “Nghĩ lễ cấp sắc của dân tộc Dao”,...

Mục đích của việc sử dụng các giá trị lịch sử, văn hoá địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm trong môn Lịch sử cho học sinh dân tộc nội trú vùng Tây Bắc là hình thành kiến thức, phát triển ở học sinh năng lực chung và năng lực cốt lõi, thái độ trân trọng, tự hào và ý thức giữ gìn, phát huy các giá trị lịch sử, văn hoá truyền thống của dân tộc tại địa phương. Qua đó, góp phần nâng cao chất lượng giáo dục môn Lịch sử – môn học bắt buộc trong Chương trình giáo dục phổ thông mới.

Việc sử dụng các giá trị văn hoá để tổ chức hoạt động trải nghiệm trong môn Lịch sử cho học sinh trường phổ thông dân tộc nội trú cần đảm bảo các yêu cầu sau: (i) Giáo viên cần xác định rõ mục đích của hoạt động trải nghiệm; (ii) Việc xây dựng nội dung, hình thức hoạt động trải nghiệm cần thực hiện theo bài hoặc theo chủ đề và đảm bảo tối đa việc gắn kết giữa lí thuyết và thực hành, đồng thời khi xây dựng nội dung và hình thức hoạt động trải nghiệm cần chú ý đến khả năng của học sinh và điều kiện thực tiễn của từng lớp, trường; (iii) Không gian để tổ chức hoạt động trải nghiệm có thể tổ chức ở nhiều nơi khác nhau: trong lớp học, sân trường, phòng truyền thống, bảo tàng, khu di tích, làng nghề, cơ sở sản xuất...; (iv) Trong quá trình tổ chức hoạt động trải nghiệm, giáo viên cần tạo cơ hội, khuyến khích để học sinh tự giác, tích cực tham gia và được trải nghiệm dưới nhiều vai trò khác nhau như người thực hiện, người quan sát và người được đánh giá; (v) Để đánh giá hoạt động trải nghiệm của học sinh, giáo viên cần có bộ tiêu chí hay công cụ đánh giá rõ ràng, khoa học, minh bạch để có chính sách khen thưởng kịp thời, đúng mức.

2.2. Thực trạng tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh trong dạy học lịch sử ở trường phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc

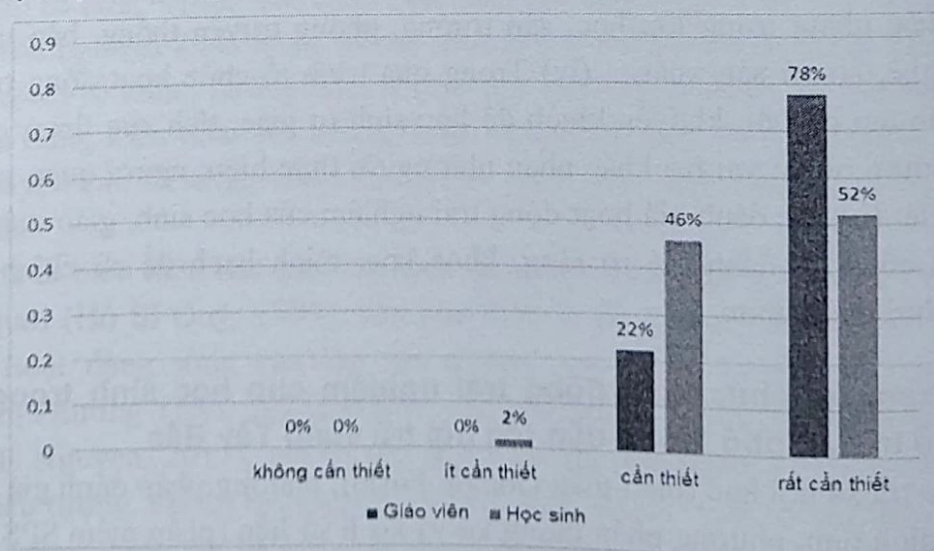
Qua điều tra xã hội học (biểu mẫu Google Form), phương pháp đánh giá định lượng kết hợp với định tính, phương pháp thống kê và xử lí số liệu (phần mềm SPSS) để có số liệu chính xác về thực trạng việc tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử cho học sinh tại trường phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc nhằm đề xuất hình thức,

biện pháp tổ chức các hoạt động trải nghiệm cho học sinh ở trường phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc.

Năm học 2022 – 2023, chúng tôi tiến hành điều tra, khảo sát 7 trường phổ thông dân tộc nội trú (PTDTNT) liên cấp THCS – THPT và cấp THPT tại 3 tỉnh Sơn La, Điện Biên, Lai Châu (Trường PTDTNT THPT tỉnh Sơn La, Trường PTDTNT THCS – THPT huyện Thuận Châu – Sơn La, Trường PTDTNT THCS – THPT huyện Sốp Cộp – Sơn La, Trường PTDTNT THPT huyện Mường Nhé – Điện Biên, Trường PTDTNT THPT Ka Lăng – Lai Châu, Trường DTNT THPT huyện Than Uyên – Lai Châu, Trường DTNT THPT huyện Nậm Nhùn – Lai Châu). Trong phạm vi của bài nghiên cứu, chúng tôi chỉ tiến hành điều tra, khảo sát 18 giáo viên và 2.796 học sinh cấp THPT tại các trường PTDTNT của 3 tỉnh trên. Mục đích điều tra, khảo sát nhằm thu thập số liệu để phân tích, đánh giá những thuận lợi cũng như khó khăn của giáo viên và học sinh trong quá trình tổ chức các hoạt động trải nghiệm trong môn Lịch sử. Qua đó, đề xuất biện pháp hình thức tổ chức và biện pháp sử dụng những giá trị văn hoá địa phương để tổ chức các hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử cho học sinh trường phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc.

Nội dung điều tra, khảo sát bao gồm: Nhận thức của giáo viên và học sinh về hoạt động trải nghiệm nói chung và hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử nói riêng; Hình thức tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử; Biện pháp sử dụng những giá trị văn hoá để tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử. Phương pháp điều tra, khảo sát: phỏng vấn, phiếu điều tra, sử dụng phần mềm SPSS để thống kê và xử lý số liệu.

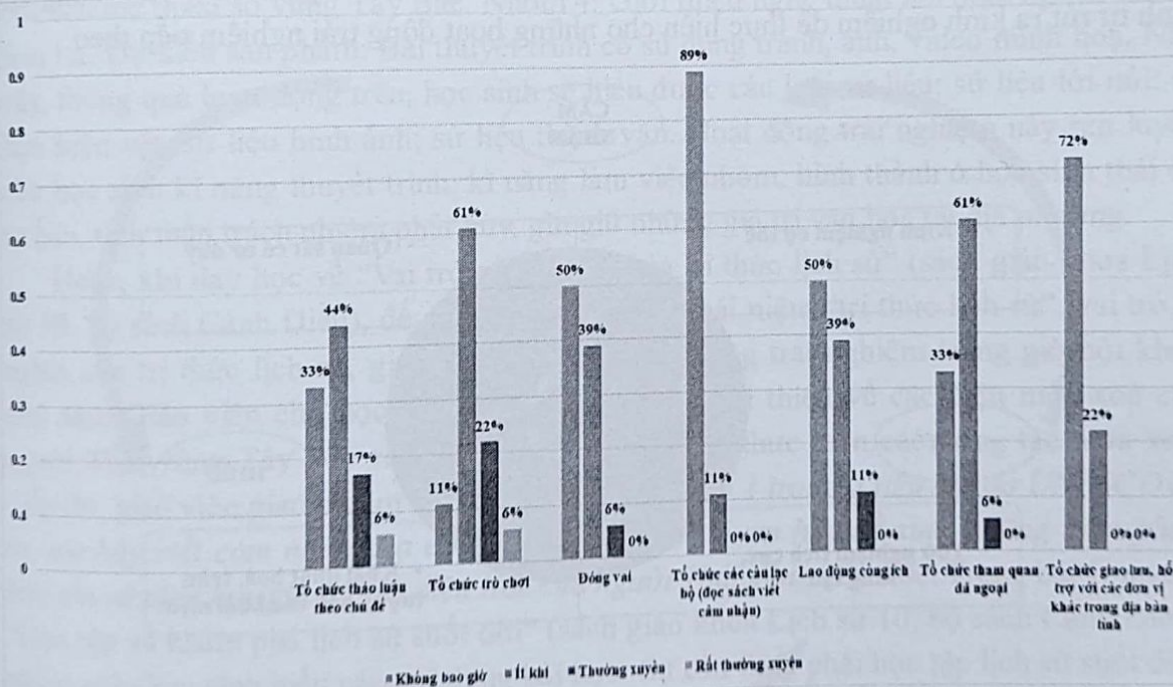
Kết quả điều tra, khảo sát về nhận thức của giáo viên và học sinh khi sử dụng các giá trị văn hoá để tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử cho học sinh THPT dân tộc nội trú vùng Tây Bắc được cụ thể trong Hình 1:

Hình 1. Biểu đồ thống kê số liệu về nhận thức của giáo viên, học sinh khi sử dụng các giá trị văn hoá để tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử cho học sinh phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc

Kết quả điều tra, khảo sát các hình thức tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử cho học sinh trường phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc được cụ thể ở Hình 2.

Kết quả khảo sát về thực trạng sử dụng giá trị văn hoá địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử tại 7 trường phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc cho thấy đa số giáo viên và học sinh đều nhận thức rõ vai trò, ý nghĩa của việc sử dụng giá trị văn hoá để tổ chức các hoạt động giáo dục nói chung và hoạt động trải nghiệm nói riêng. Cụ thể số giáo viên trả lời cần thiết là 22%, rất cần thiết là 78%. Số học sinh trả lời cần thiết là 46%, rất cần thiết là 52%. Thông qua bảng hỏi (Google Form), giáo viên dạy môn Lịch sử cho biết hoạt động trải nghiệm trong môn Lịch sử còn gặp nhiều khó khăn như: khó khăn trong xây dựng kế hoạch chung cho hoạt động trải nghiệm của các khối lớp trong toàn trường, kế hoạch riêng cho từng khối lớp và từng lớp; khó khăn trong việc lựa chọn, khai thác, sử dụng tài nguyên văn hoá ở địa phương để đưa vào nội dung các hoạt động trải nghiệm; hình thức và biện pháp tổ chức các hoạt động trải nghiệm chưa phong phú, nặng về lí thuyết; học sinh thực hiện các hoạt động trải nghiệm một cách thụ động chưa có sự sáng tạo.

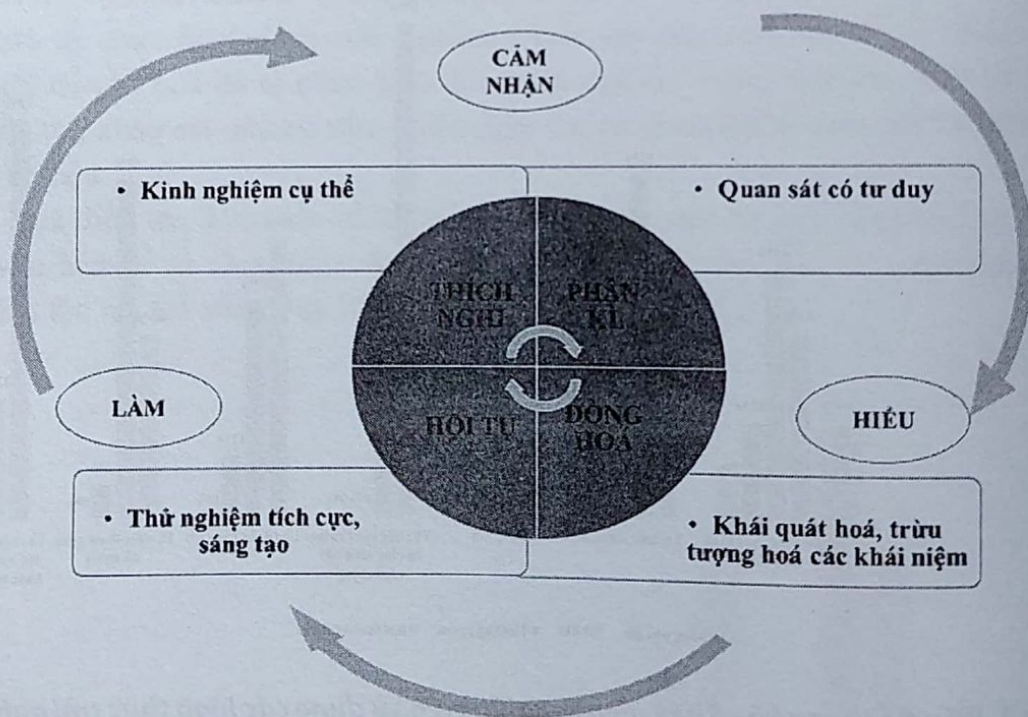
Hình 2. Biểu đồ thống kê số liệu điều tra giáo viên sử dụng các hình thức trải nghiệm trong dạy học lịch sử cho học sinh trường phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc

Theo số liệu điều tra (Hình 2), các hình thức tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử thường rất ít khi hoặc không bao giờ được sử dụng. Trong khi đó, Chương trình giáo dục phổ thông môn Lịch sử ở cấp THPT định hướng rất rõ về việc giáo dục giá trị văn hoá truyền thống nói chung và truyền thống văn hoá địa phương nói riêng. Thông qua việc điều tra, khảo sát ở 7 trường phổ thông dân tộc nội trú vùng

Tây Bắc, nhóm nghiên cứu đề xuất biện pháp sử dụng những giá trị văn hoá địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh trường phổ thông dân tộc nội trú đảm bảo tính khoa học, tính thực tiễn và tính khả thi đồng thời đảm bảo mục tiêu, yêu cầu của bộ môn Lịch sử và Chương trình giáo dục phổ thông mới.

2.3. Các biện pháp sử dụng giá trị văn hoá địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh trong dạy học môn Lịch sử ở trường phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc

Để nâng cao chất lượng, hiệu quả hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử cho học sinh phổ thông nói chung và học sinh trường phổ thông dân tộc nội trú nói riêng, chúng tôi vận dụng mô hình học trải nghiệm của David Kolb (David Kolb, 2014). Mô hình trải nghiệm của David Kolb trải qua bốn giai đoạn: Trải nghiệm cụ thể bằng kinh nghiệm; Sử dụng thao tác tư duy để quan sát, phản ánh; Hình thành khái niệm trừu tượng; Thử nghiệm tích cực, sáng tạo. Thông qua bốn giai đoạn trải nghiệm này, học sinh được cảm nhận tình huống trải nghiệm bằng kinh nghiệm sau đó học sinh sử dụng các thao tác của tư duy để đề xuất những ý tưởng mới, cách làm mới và áp dụng thử những ý tưởng mới nhằm giải quyết tốt vấn đề mà giáo viên giao cho, cuối cùng học sinh tự rút ra kinh nghiệm để thực hiện cho những hoạt động trải nghiệm tiếp theo.

Hình 3. Hoạt động trải nghiệm theo mô hình David Kolb

2.3.1. Sử dụng giá trị văn hoá địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm trong bài lịch sử nội khoá

Với mục tiêu hình thành kiến thức mới, phát triển cho học sinh năng lực chung và năng lực cốt lõi, có thái độ trân trọng, tự hào và ý thức giữ gìn, phát huy các giá trị

văn hoá truyền thống của địa phương đồng thời tạo hứng thú cho học sinh qua các bài học lịch sử, chúng tôi lựa chọn các biện pháp sử dụng giá trị văn hoá địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm như: trao đổi, thảo luận; bài tập tình huống; sử dụng đồ dùng trực quan, dạy học dự án,...

Các tình huống học tập dưới đây được xây dựng trên cơ sở những mâu thuẫn trong nhận thức của học sinh: mâu thuẫn giữa những kiến thức, kinh nghiệm đã biết với những kiến thức, kinh nghiệm chưa biết nhằm kích thích sự tò mò của của học sinh, qua đó học sinh có mong muốn tìm hiểu, khám phá thông qua hoạt động trải nghiệm.

Ví dụ, để học sinh hiểu sử dụng nguồn “sử liệu” trong hoạt động học tập trải nghiệm gắn với lễ hội các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc, giáo viên đưa ra tình huống học tập: *Tại lễ hội văn hoá các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc, em được cử làm đại sứ văn hoá của dân tộc mình. Em hãy giới thiệu cho du khách những nét đặc trưng về văn hoá của dân tộc mình.*

Giáo viên chia lớp thành bốn nhóm thực hiện bốn nhiệm vụ: Nhóm 1: Giới thiệu điệu múa xoè của dân tộc Thái. Nhóm 2: Giới thiệu những nét đặc sắc trong trang phục truyền thống của người Mông. Nhóm 3: Giới thiệu một số nghề thủ công truyền thống của dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc. Nhóm 4: Giới thiệu nghệ thuật ẩm thực người Thái ở Sơn La. Dự kiến sản phẩm: Bài thuyết trình có sử dụng tranh, ảnh, video minh hoạ. Như vậy, thông qua hoạt động trên, học sinh sẽ hiểu được các loại sử liệu: sử liệu lời nói; sử liệu hiện vật; sử liệu hình ảnh; sử liệu thành văn. Hoạt động trải nghiệm này rèn luyện cho học sinh kỹ năng thuyết trình, kỹ năng làm việc nhóm, hình thành ở học sinh thái độ tự hào, tinh thần trách nhiệm phát huy, gìn giữ những giá trị văn hoá tại địa phương.

Hoặc, khi dạy học về “Vai trò và ý nghĩa của tri thức lịch sử” (sách giáo khoa Lịch sử 10, bộ sách Cánh Diều), để giúp học sinh hiểu khái niệm “tri thức lịch sử”, vai trò, ý nghĩa của tri thức lịch sử, giáo viên tổ chức hoạt động trải nghiệm trong giờ nội khoá như sau: Giáo viên cho học sinh xem đoạn video giới thiệu về các điệu múa xoè của người Thái vùng Tây Bắc rồi cho học sinh lên bảng thực hiện các động tác múa xoè. Tiếp đó, giáo viên giao nhiệm vụ học tập: *Để đảm bảo 1 trong 5 tiêu chí do UNESCO đề ra, em hãy viết cảm nhận của em về Xoè Thái, từ đó em hãy đề xuất những biện pháp bảo tồn và phát huy giá trị các điệu Xoè của người Thái vùng Tây Bắc.* Trong bài 1, mục 2 *“Học tập và khám phá lịch sử suốt đời”* (sách giáo khoa Lịch sử 10, bộ sách Cánh Diều) nhằm giúp học sinh hiểu các nội dung bài học: Sự cần thiết phải học tập lịch sử suốt đời; Thu thập, xử lý thông tin và sử liệu để làm giàu tri thức lịch sử; Kết nối tri thức bài học lịch sử vào cuộc sống. Giáo viên xây dựng tình huống cho học sinh trải nghiệm như sau: Cuộc thi *“Tìm hiểu về các trang phục truyền thống của các dân tộc vùng Tây Bắc”*. Yêu cầu học sinh sử dụng giấy màu, bút màu nước, keo dán, kéo, búp bê nhựa loại nhỏ... để thiết kế các mẫu trang phục truyền thống của các dân tộc Thái, Mông, Dao, Khơ Mú, La Ha, La Hủ, Công, Cơ Lao. Dự kiến sản phẩm là một bộ trang phục hoàn chỉnh của từng dân tộc và đại diện nhóm sẽ thuyết trình về bộ trang phục đó,...

Như vậy, việc sử dụng các giá trị văn hoá địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm trong bài lịch sử nội khoá yêu cầu giáo viên cần chuẩn bị chu đáo về nội dung, hình thức hoạt động trải nghiệm. Các tình huống trải nghiệm không chỉ cần bám sát nội dung kiến thức trong bài học, mà còn phải đảm bảo tính thực tiễn, tính khả thi, tạo sự hứng thú và cơ hội cho học sinh thể hiện một cách chủ động, sáng tạo. Đặc biệt, trong các tình huống trải nghiệm, học sinh phải được thực hành, giáo viên chỉ đóng vai trò tổ chức, điều khiển, hỗ trợ học sinh. Mục đích của hoạt động trải nghiệm trên nhằm phát triển ở học sinh năng lực tư duy, năng lực giải quyết vấn đề, kĩ năng làm việc nhóm, kĩ năng thuyết trình, tinh thần và thái độ học tập tích cực, chủ động, sáng tạo.

2.3.2. Sử dụng giá trị văn hoá địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm thông qua các hoạt động ngoại khoá lịch sử

Việc sử dụng giá trị văn hoá địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh trong bài lịch sử ngoại khoá được thực hiện thông qua dạy học dự án. Dự án học tập trải nghiệm giá trị văn hoá địa phương được thực hiện qua các bước sau:

Bước 1: Xác định tên và mục tiêu của dự án;

Bước 2: Xác định yêu cầu, nhiệm vụ của dự án;

Bước 3: Định hướng nội dung, phương pháp thực hiện dự án;

Bước 4: Xây dựng kế hoạch và chuyển giao nhiệm vụ dự án, định hướng sản phẩm;

Bước 5: Trình bày, báo cáo kết quả thực hiện dự án;

Bước 6: Đánh giá dự án và đúc kết kinh nghiệm sau hoạt động trải nghiệm.

Ví dụ, trong quá trình dạy chuyên đề “Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hoá ở Việt Nam” (sách Chuyên đề học tập Lịch sử 10, bộ sách Cánh Diều), giáo viên sẽ giúp học sinh giải thích được khái niệm “di sản văn hoá”, “bảo tồn di sản văn hoá”; Vai trò, trách nhiệm của các tổ chức và cá nhân trong công tác bảo tồn, phát triển giá trị di sản văn hoá; Giới thiệu một số nét cơ bản giá trị văn hoá truyền thống ở địa phương; Giáo dục ý thức trách nhiệm, sẵn sàng đóng góp và vận động người khác tham gia vào việc bảo tồn, phát triển văn hoá địa phương. Giáo viên định hướng cho học sinh thực hiện các dự án học tập như sau:

Bước 1: Xác định tên và mục tiêu của dự án:

– Tên dự án: “Bảo tồn nghề thêu thủ công truyền thống của phụ nữ dân tộc Thái ở tỉnh Sơn La”.

– Mục tiêu của dự án: Bảo tồn nghề thêu thủ công truyền thống của phụ nữ dân tộc Thái, qua đó nâng cao nhận thức về việc gìn giữ, phát huy những giá trị văn hoá truyền thống tại địa phương.

Bước 2: Xác định yêu cầu, nhiệm vụ của dự án:

– Tiến hành điều tra, khảo sát thực trạng nghề thêu thủ công truyền thống của 6 bản tại thành phố Sơn La.

– Xử lý số liệu đã điều tra (số gia đình còn làm nghề thêu trong 6 bản; số phụ nữ biết thêu và duy trì nghề thêu, đánh giá những tồn tại, khó khăn của phụ nữ Thái khi duy trì nghề thêu tại địa phương).

– Đề xuất biện pháp bảo tồn nghề thủ công truyền thống của phụ nữ dân tộc Thái tại tỉnh Sơn La.

– Đảm bảo tiến độ thực hiện dự án, đảm bảo các tiêu chí khi điều tra, khảo sát và xử lý số liệu.

Bước 3: Định hướng nội dung, phương pháp thực hiện:

Nội dung hoạt động trải nghiệm là gắn chủ đề dạy học ở trên lớp với hoạt động thực tiễn tại địa phương. Các hoạt động học tập, trải nghiệm được thiết kế phù hợp với khả năng và năng lực của học sinh, điều kiện kinh tế của nhà trường và gia đình.

Bảng 1. Nội dung hoạt động trải nghiệm qua dự án

Hoạt động Nội dung	Hoạt động trải nghiệm của học sinh				Hoạt động dạy của giáo viên	Phương pháp, phương tiện dạy học
	Quan sát	Tư duy	Làm thử	Rút kinh nghiệm		
1. Điều tra, khảo sát. Thu thập và xử lý số liệu	<ul style="list-style-type: none"> – Ghi chép nhật kí – Chụp ảnh tư liệu. 	<ul style="list-style-type: none"> – Thu thập số liệu. – Phân tích, xử lý số liệu. 	Viết báo cáo.	<ul style="list-style-type: none"> – Trao đổi, thảo luận. – Đánh giá thuận lợi và khó khăn. 	<ul style="list-style-type: none"> – Hướng dẫn ghi nhật kí hoạt động – Hướng dẫn phương pháp điều tra và xử lý số liệu. 	<ul style="list-style-type: none"> – Bảng hỏi – Tiêu chí đánh giá hoạt động điều tra, khảo sát.
2. Học sinh trải nghiệm thực tế	<ul style="list-style-type: none"> – Quan sát, làm theo. 	<ul style="list-style-type: none"> – Phân tích kĩ thuật thủ, hoạ tiết trang trí. 	<ul style="list-style-type: none"> – Thực hành. – Nghiệm thu sản phẩm. 	<ul style="list-style-type: none"> – Tự nhận xét, đánh giá về sản phẩm thủ của cá nhân. – Rút kinh nghiệm để tạo sản phẩm đẹp hơn. 	<ul style="list-style-type: none"> – Tổ chức cho học sinh trải nghiệm. 	<ul style="list-style-type: none"> – Video quay lại quá trình trải nghiệm của từng cá nhân. – Đưa ra tiêu chí đánh giá sản phẩm.
3. Đánh giá sản phẩm	<ul style="list-style-type: none"> – Các nhóm tự đánh giá. 	<ul style="list-style-type: none"> – Các nhóm khác nghe, phân tích và đưa ra nhận xét. 	<ul style="list-style-type: none"> – Cho điểm. – Viết bản đề xuất. 	<ul style="list-style-type: none"> – Đánh giá, nhận xét, rút kinh nghiệm khi 	<ul style="list-style-type: none"> – Tổ chức cho học sinh đánh giá đồng đẳng và đánh giá chéo. 	<ul style="list-style-type: none"> – Trưng bày và giới thiệu sản phẩm ở lớp, khối lớp và ở trường.

Phương pháp thực hiện dự án: phương pháp nghiên cứu lí thuyết, phương pháp điều tra, khảo sát thực địa, phương pháp thống kê, phương pháp thực nghiệm.

Bước 4: Xây dựng kế hoạch và chuyển giao nhiệm vụ dự án, định hướng sản phẩm:

– Cả lớp chia thành 6 nhóm để tiến hành điều tra 6 bản tại thành phố Sơn La trong thời gian 2 tuần (2 buổi chiều Thứ Bảy và 2 buổi chiều Chủ nhật).

– Tiến hành 5 buổi điền dã để tìm hiểu phong tục tập quán, tín ngưỡng của dân tộc Thái đặc biệt tìm hiểu nghề thủ truyền thống của phụ nữ dân tộc Thái tại 6 bản ở thành phố Sơn La.

– Thu thập số liệu viết báo cáo về nghề thủ của phụ nữ dân tộc Thái tại 6 bản tại thành phố Sơn La.

– Thành lập nhóm học sinh nòng cốt (6 nữ, 6 nam) đến 6 bản để trải nghiệm nghề thủ công truyền thống. Nhiệm vụ của nhóm là học và làm thử rồi về lớp phổ biến các kĩ thuật thủ công của người phụ nữ dân tộc Thái.

– Tổ chức thi giữa 6 nhóm trong lớp, dự kiến sản phẩm là 1 chiếc khăn Piêu được thêu hoạ tiết truyền thống của dân tộc Thái.

– Kinh phí thực hiện dự án: xin hỗ trợ từ phía nhà trường, gia đình (dự toán khoảng 1.000.000 đồng/dự án)

Bước 5: Trình bày, báo cáo kết quả thực hiện dự án:

– Đại diện của 6 nhóm báo cáo sản phẩm (thuyết trình các hoạ tiết được phụ nữ dân tộc Thái sử dụng để thêu trên khăn, ý nghĩa của các hoạ tiết, kĩ thuật thêu, cách phối màu, bố cục,... những khó khăn trở ngại của các nhóm khi trải nghiệm nghề thủ).

– Đại diện của 6 nhóm gửi bản đề xuất về việc bảo tồn nghề thủ công truyền thống của phụ nữ dân tộc Thái ở tỉnh Sơn La.

Bước 6: Đánh giá dự án và rút kinh nghiệm sau hoạt động trải nghiệm:

Giáo viên tổ chức học sinh đánh giá theo các nội dung sau:

Bảng 2. Phương pháp và công cụ đánh giá hoạt động trải nghiệm qua dự án

Phương pháp	Công cụ	Phiếu điều tra	Bảng xử lí số liệu	Bản báo cáo	Sản phẩm	Bản đề xuất
Quan sát						
Đánh giá đồng đẳng và đánh giá chéo						
Giáo viên nhận xét, đánh giá						
Thang điểm						

Mỗi nội dung đánh giá giáo viên cũng cần đưa ra tiêu chí cụ thể, ví dụ tiêu chí đánh giá về Phiếu điều tra như sau:

Bảng 3. Tiêu chí đánh giá hoạt động điều tra, khảo sát

Tiêu chí	Đạt	Không đạt	Tổng điểm
Mục đích điều tra			

Tiêu chí	Đạt	Không đạt	Tổng điểm
Nội dung điều tra			
Đối tượng điều tra			
Phạm vi, thời gian điều tra			

Để tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh trường phổ thông dân tộc nội trú trong bài lịch sử ngoại khoá được thực hiện thông qua dạy học dự án, giáo viên có thể tổ chức hoạt động trải nghiệm tại bảo tàng địa phương hoặc tổ chức cho học sinh tham gia các lớp truyền dạy văn hoá phi vật thể, các nghề thủ công truyền thống do các nghệ nhân truyền dạy,... Như vậy, các hoạt động trải nghiệm trên không chỉ hình thành kiến thức trong bài học/chủ đề học tập mà còn góp phần rèn luyện kỹ năng, phát triển năng lực tự chủ, năng lực giao tiếp và hợp tác, năng lực giải quyết vấn đề và sáng tạo, đồng thời góp phần giáo dục truyền thống yêu nước, lòng tự hào dân tộc, ý thức trách nhiệm, niềm tự hào về văn hoá của các dân tộc tại địa phương, củng cố và tăng cường khối đoàn kết, tôn vinh giá trị, bản sắc văn hoá địa phương của các dân tộc tại vùng Tây Bắc.

2.4. Thảo luận

Hiện nay, việc xây dựng và tổ chức các hoạt động trải nghiệm, hướng nghiệp nói chung và hoạt động trải nghiệm trong dạy học môn Lịch sử ở trường THPT nói riêng đang được tổ chức với nhiều hình thức, gắn với nội dung và phương pháp đa dạng, phong phú để góp phần thực hiện mục tiêu Chương trình giáo dục phổ thông mới. Tuy nhiên, do điều kiện, địa bàn khác nhau, hoạt động này vẫn còn nhiều vấn đề đang đặt ra cần trao đổi:

- Nội dung hoạt động trải nghiệm cần gắn với nội dung kiến thức có trong bài học.
- Các hoạt động trải nghiệm gắn liền nội dung kiến thức với thực tiễn đời sống nên việc xây dựng hệ thống học liệu của địa phương để tổ chức các hoạt động trải nghiệm cho học sinh là nhiệm vụ quan trọng và cần thiết.
- Cần xây dựng bộ công cụ quản lí các loại hình hoạt động trải nghiệm trong các môn học cho các trường phổ thông.
- Cần xây dựng bộ công cụ đánh giá các loại hình hoạt động trải nghiệm cho giáo viên tại các trường phổ thông.

3. KẾT LUẬN

Tổ chức, thực hiện các hoạt động trải nghiệm trong dạy học lịch sử không chỉ là yêu cầu của Chương trình giáo dục phổ thông mà còn là yêu cầu của Chương trình giáo dục phổ thông môn Lịch sử. Thông qua quá trình điều tra, khảo sát việc sử dụng các giá trị văn hoá địa phương để tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh phổ thông dân tộc nội trú vùng Tây Bắc, nhóm nghiên cứu đã chỉ ra tầm quan trọng của những giá trị văn hoá

địa phương đối với các hoạt động giáo dục trong các môn học ở trường phổ thông nói chung và môn Lịch sử nói riêng.

Việc sử dụng giá trị văn hoá địa phương để tổ chức các hoạt động trải nghiệm trong bài lịch sử nội khoá và ngoại khoá là biện pháp quan trọng để góp phần đổi mới phương pháp dạy học lịch sử ở trường phổ thông, nâng cao chất lượng giáo dục môn Lịch sử, đáp ứng mục tiêu và yêu cầu của Chương trình giáo dục phổ thông. Tuy nhiên, để việc xây dựng và tổ chức các hoạt động trải nghiệm có hiệu quả, giáo viên cần nghiên cứu, chuẩn bị chu đáo, đầy đủ, khoa học giữa mục tiêu bài học/chủ đề, nội dung, hình thức trải nghiệm phù hợp với năng lực của học sinh và thực tiễn của địa phương, trường, lớp và gia đình./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Colin Beard (2010), *Toolkit: Blending Practice with Concepts*, Publisher: Kogan Page; 1st edition.
2. Colin Beard, John P. Wison (2018), *Experiential Learning: A Practical Guide for Training, Coaching and Education*, Publisher: Kogan Page; 4th edition.
3. T.T. Bui (2019), *Traditional Cultural Education for High School Students*, Ho Chi Minh City University of Education Publishing House.
4. David Kolb (2014), *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*, Publisher: Pearson FT Press; 2nd edition.
5. Douladeli Efstratia (2014), *Experiential education through project based learning*, Procedia – Social and Behavioral Sciences, Volume 152, 7 October 2014, pp.1256 – 1260).
6. N.M.T. Nguyen (2017), “Selecting Contents of Ethnic minority Culture Education for Ethnic Students in orderto Meet the Goals of New Curriculum”, *Journal of Educational Sciences*, vol. 143, pp.92 – 96.
7. Mark Pope, Joseph S. Pangelinan, and Angela D. Coker (2011), *Experiential Activities for Teaching Multicultural Competence in Counseling*, Publisher: Amer Counseling Assn; Spi Pap/CD edition.
8. Hồ Sĩ Quý (1999), *Tìm hiểu về văn hoá và văn minh*, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội.
9. Nguyễn Thị Phương Thảo (2022), “Bảo tồn và phát huy giá trị văn hoá truyền thống các dân tộc tại chỗ trong xây dựng nông thôn mới tỉnh Lâm Đồng”, Tạp chí *Khoa học Xã hội Tây Nguyên*, số 2/2022, tr .75 – 84.
10. Nguyễn Thanh Thuý, Nguyễn Văn Ninh, Nguyễn Xuân trường, Chu Thị Mai Hương (2022), *Tổ chức dạy học trải nghiệm trong môn Lịch sử và Địa lí trung học cơ sở*, NXB Dân trí, Hà Nội.

USING LOCAL CULTURAL VALUE TO ORGANIZED EXPERIENCE ACTIVITIES FOR STUDENTS IN TEACHING HISTORY AT TAY BAC ETHNIC BOARDING HIGH SCHOOL

Abstract: Comprehensive human development and building an advanced Vietnamese culture imbued with national identity are considered endogenous strength and driving force for the country's development. Using local cultural values to organize experiential activities in the History subject for boarding ethnic minority students in the Northwest is a necessary educational activity to realize the above goal of the Party. By the method of theoretical research, method of investigation, survey and pedagogical experiment, the article will discuss some issues on the scientific basis of experiential activities; the actual situation of organizing experiential activities in the History subject for students in ethnic minority boarding high schools in the Northwest; forms and methods of using local cultural values to organize experiential activities for boarding high school students of ethnic minorities in the Northwest, contributing to improving the quality of History subjects at the high school level according to the 2022 curriculum.

Keywords: experiential activities, teaching History, local culture, Northwest region

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

Địa chỉ: Tầng 6, Toà nhà số 128 đường Xuân Thủy, quận Cầu Giấy, TP. Hà Nội
Điện thoại: 024.37547735 | **Email:** nxb@hnue.edu.vn | **Website:** www.nxbdhsp.edu.vn

Chịu trách nhiệm xuất bản:

Giám đốc – Tổng biên tập: NGUYỄN BÁ CƯỜNG

Chịu trách nhiệm nội dung:

Phó Tổng biên tập: ỨNG QUỐC CHÍNH

Biên tập viên:

HOÀNG THỊ QUYÊN

Thiết kế, chế bản và trình bày bìa:

NGUYỄN ĐỨC HUY

KỶ YẾU HỘI THẢO KHOA HỌC QUỐC GIA
MÔN LỊCH SỬ TRONG CHƯƠNG TRÌNH GIÁO DỤC PHỔ THÔNG MỚI:
VẤN ĐỀ ĐẶT RA ĐỐI VỚI NGHIÊN CỨU, GIẢNG DẠY

ISBN 978-604-54-7172-2

In 100 cuốn, khổ 19 x 27cm, tại Công ty Cổ phần In và Truyền thông Hợp Phát
Địa chỉ: Khu Công nghiệp Thạch Thất – Quốc Oai, thị trấn Quốc Oai, huyện Quốc Oai, TP. Hà Nội
Số xác nhận đăng ký xuất bản: 2691-2023/CXBIPH/01-163/ĐHSP
Quyết định xuất bản số: 1286/QĐ-NXBĐHSP ngày 16/8/2023
In xong và nộp lưu chiểu Quý III năm 2023.

KỶ YẾU
HỘI THẢO KHOA HỌC QUỐC GIA
MÔN LỊCH SỬ
TRONG CHƯƠNG TRÌNH GIÁO DỤC PHỔ THÔNG MỚI:
VẤN ĐỀ ĐẶT RA ĐỐI VỚI NGHIÊN CỨU, GIẢNG DẠY

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

Địa chỉ: Tầng 6, Tòa nhà số 128 đường Xuân Thủy, phường Dịch Vọng Hậu, quận Cầu Giấy, TP. Hà Nội
Điện thoại: 024.3754.7735 | Email: nxb@hnu.edu.vn
Website: <http://nxbdhsp.edu.vn>

ISBN 978-604-54-7172-2

9 786045 471722

8 935220 685510

SÁCH KHÔNG BÁN

